

HET SPEL VAN DOCTOR FAUST

door
W.F. VELTMAN

WOORD VOORAF

Het "spel van Doctor Faust" is een bewerking van "Das Puppenspiel vom Doktor Faust".

Het werd geschreven voor 14 à 15-jarige scholieren, maar vorm en inhoud sluiten geenszins een opvoering door ouderen uit.

Het oorspronkelijke spel eindigt met Fausts hellevaart. Het leek, om verschillende redenen, beter dit troosteloze eind, hoe dramatisch en aangrijpend het ook is, een geheel tegengestelde wending te geven. Dit is in de moderne tijd niet alleen gerechtvaardigd, maar ook noodzakelijk.

De middeleeuwse mentaliteit kon in de "strevende mens", die Faust representeert, slechts een ter hel verdoemde beleven. Voor ons is het Faust-probleem geen vraagstuk van verdoemenis, doch van een doorbraak naar een geestelijk rijk, dat de Mephistofelische machten voor de mens gesloten willen houden. In iedere mensenziel leeft een kracht, waartegen de Boze niet bestand is en die de mens de toegang tot het geestesrijk mogelijk maakt. Deze kracht is in Christine verpersoonlijkt, doch niet als allegorie of symbool; zij is evenzeer mens als Faust of Hans Worst, slechts in de laatste scènes openbaart zij zich tegelijkertijd als een geestelijk wezen.

De meeste scènes zijn in wezen niet veranderd, veelal letterlijk vertaald, dikwijls bekropter gemaakt om de vaart van de gebeurtenissen voor jonge spelers te vergemakkelijken. De avonturen aan het hof van Parma zijn op vrije wijze gevarieerd om de dramatische spanning in dit bedrijf te verhogen.

W.F. Veltman

Uitgave van het 'Vrij Pedagogisch Centrum',

secr. Hoofdstraat 20 Driebergen, in samenwerking met
bv uitgeverij 'Sigma' Den Haag

druk Sigma Den Haag
copyright W.F. Veltman

In en door de Vrije Scholen in Nederland mag dit toneelstuk worden
opgevoerd zonder voorbehoud van rechten.

Niets van deze uitgave mag worden gereproduceerd en vermenigvuldigd,
ook niet binnen de Vrije Scholen.

Voor opvoeringen buiten Vrije Schoolverband
worden alle rechten voorbehouden.

DRAMATIS PERSONAE

Engel, spreekt de proloog
Pluto, vorst van de onderwereld
Charon, de helleveerman
Duivels
Faust, professor te Wittenberg
Goede genius
Boze genius
Johan Wagner, Fausts knecht
Hans Worst
Christine
Valentijn, haar broeder
Annette, haar vriendin, later Valentijns vrouw
Mephistofeles
Hertog van Parma
Hertogin van Parma
Françoise, hofdame
Orestes, vrouwde van de Hertog
Hofdames, *Edellieden aan het hof te Parma*, *koks en bedienden*
Verschijningen: Elfen, Heksen, Julius Caesar, Moordenaars, Orpheus,
Eurydice
Auerhaan (duivel)
Oud vrouwtje
Engelen

Engel:

(spreekt voor het gordijn)

Gij mensenkinderen zijt alhier gekomen,
Bereid het stuk van Doctor Faust te zien:
Mysterie spel vol wijsheid voor de vrome,
Voor menig een narrenklucht misschien.
God schiep de mens, de jongste van zijn zonen,
Zijn evenbeeld in aller eeuwigheid,
Maar hoor! opdat de mens als vrije geest moog' tronen
Liet God de Duivel toe, die macht kreeg in de tijd.
Zo moet ons spel de Boze aan u tonen
Van d'aanvang af, doch kent hem met ontzag!
Bedenkt, dat in het licht Gods reine engelen wonen,
Behoeders van de ziel sedert de eerste dag.

VOORSPEL IN DE ONDERWERELD

(Duisternis – Pluto op zijn troon – Charon in zijn bootje)

Charon:

Pluto! Pluto!

Pluto:

Wie kragt mijn naam?

Charon:

Verdoemdi!

Pluto:

Verdoemdi! maar wie?

Charon:

Je ontevreden slaaf!

Die in zijn lekke praam voor stinkend loon

De bleke klanten naar de hel toe voert.

Verhoog mijn traktement of zoek een ander,

Ik raak die rotte roeispaan niet weer aan!

Pluto:

Wat mor je, Charon, rammelend karkas,

Heb ik je loon niet reeds genoeg verhoogd?

Eertijds een duit voor elk' verdoemde ziel

En thans een stuiver; varen zal je, boef!

Charon:

Voorruit, dan zal ik varen, maar ik zweer je:

Je hellegeesten zijn verduiveld laks,

Geen enkele grote ziel komt in mijn bark,

Een woekeraar, een schelmse rentenier

Zo nu en dan, dat geeft toch geen plezier,

Dat zet, verdraaid, geen zoden aan de dijk

En schaadt de naam van ons fatsoenlijk rijk.

Laat toch op slag je luie duivels los:

Verleiders, leugenaars, de hele satantrios,

De leraars van het kwaad, de vijanden der mensen,

Dan komt mijn schuit weer vol, dan blijft mij niets te wensen!

Pluto:

Jij trouwe knecht van 't rijk der duisternis

Geprezen zij je ijver, en gewis

Zal dra geschieden wat je hebt gezegd.

Ik roep mijn geesten hier en al met recht

Zal ik mijn wil en mijn gebod verkonden.

Een grote ziel als nimmer werd gevonden

Van Faust, de doctor, voeren zij onlaag.

Charon:

Heiho! met zulk een snaak vaar ik maar al te graag!

Nu kan ik vrolijk zijn, nu kan ik weder leven,

nu Pluto mij een schuit met zielen vol wil geven!

Pluto:

Hola! luie duivelstroep!

Hoor je niet dat ik je roep!

Waar gedoken?

Waar verstoken?

Met je luie slangebuisen

En je rooie apepruiken?

In de hel valt niet te slapen,

Immer zal je zielen kaper.

Opl: uit krocht en zwavelpoelen

Komt hier voor mijn troon krioelen,

Uit moeras en hellesloten

Opl: en komt mijn rijk vergroten!

(Duivels komen op en scharen zich voor de troon)

EERSTE BEDRIJF

Ha! zo kan het mij behagen.
Hooft mijn wil en mijn gebod:
In de wereld zult gij dragen
Haat en zonde, hoogmoed, spot.
Gaat alom de mensen plagen,
Hits hen aan, verloochent God!
Laat de sekten en partijen
Disputeren, vinnig strijden,
Zet de wereld op zijn kop.
Breng de schelmen aan de strop,
Laat de kooplui slim bedriegen,
Laat de vrouw haar man voorliegen,
Laat de vorsten oorlog voeren,
Zendt uw plagen aan de boeren,
De studenten moet gij leren
Drinken, vloeken, duelleren.
Zaait het kwaad, dat allegaar
Elke ziel ter helle vaart!

Duivels:

Pluto, machtig hellekoning,
Twijfel niet aan onze ijver;
Gretig horen wij uw opdracht,
Zullen alle kwaad verrichten!

Pluto:

Zo is 't goed, het ga u well!
Tot weerziens, knapen, in de hel!

Scène I

(Fausts studeerkamer)

Faust (zit aan zijn tafel, gebogen over een boek; spreekt eerst gezeten, staat dan op)

(moedeloos)

Wat baat het kennis te vergaren,
Een kunst of ambacht goed te leren,
Wanneer toch, in de loop der jaren
De ziel door mateloos begeren
Naar hoger wijsheid, meer geluk,
Gevangen blijft en ontevreden,
Zodat de mens leeft onder 't juk
Van eigen onvolkomenheden?
Waaruit bestaat des mensen leven,
Zij hij een schooier of een heer?
Uit wensen, zwoegen, rustloos streven,
Naar meer geluk, naar hoger eer.
Zo heb ook ik mijn beste jaren
Verdaan met snufflen in de boeken
Om thans in wanhoop te ervaren:
Vergeefs was al mijn ijvrig zoeken.
Het hoogste wilde ik bereiken,
Het diepste weten was mijn doel,
Van aarde en van hemelrijken
Zocht ik de zin – maar ik gevoel,
Ik heb de slechte weg betreden:
De studie van de wetenschap,
De werkelijkheid heb ik vermeden,
Mijn kennis werd een bittere grap!
Beroemd professor en geleerde,

Zie ik de wereld aan mijn voet:

(ironisch)

”Ja, wat die Doctor Faust beweerde,
Is altijd waar, het klopt zo goed!”

(heftig)

Ik kan het langer niet verdragen,

’k Wil werkelijk antwoord op mijn vragen

Ik wil niet altijd praten, praten

Van dingen die ik zelf niet weet

Tussen het stof van apparaten

En dikke boeken bij de vleet.

Ik wil met eigen ogen, handen,

De wondren grijpen, schouwen, zien!

Ik wil dat aard’ en hemellanden

Mij al hun schatten komen biën.

Daarom ben ik nu vast besloten

Andere wegen in te slaan,

Het wereldboek met zeven sloten

Ten laatste zal het open gaan!

De zwarte kunst, de helse machten,

Roep ik te hulpe voor dit werk

Ha Faust, geen twijfelnde gedachten,

Als dit je wil is, maak hem sterk!

Goede Genius: (aan rechterkant)

O Faust, verander uwen zin,

Bedenk te sterven, keer u in.

Wilt gij de Boze toebehoren,

Zijt gij in eeuwigheid verloren.

Boze Genius: (aan linkerkant)

Ha Faust, begin de toverrij!

Bedenk te leven, maak u vrij.

Hebt gij de zwarte kunst geleerd,

De wereld u het hoogste eert.

Faust:

Wat hoor ik? Tegenstrijd’ge stemmen?

Een ter rechter, streng mij manend,

Een ter linker, zoet mij lokkend.

Wie zijt gij ter rechter zijde?

Goede Genius:

Zie, ik ben een goede engel,

Uit de hemel neer gezonden

Om uw ziele te behoeden.

Faust:

Wie zijt gij, ter linkerzijde?

Boze Genius:

’k Ben een geest der onderwereld.

Ik kom u gelukkig maken

Boven alle andere mensen.

Faust:

Zo wonderlijk was het mij nooit te moede!

Verheug je Faust, je kon toch niet bevroeden,

Dat engelen van boven zouden komen

En geesten van beneden om te raden

Wat je moet doen, – maar ’k had mij voorgenomen

De zwarte kunst en ik ben vast beraden.

Dus gij ter rechterzij, ik volg u niet.

U volg ik, linker, wat er ook geschiedt!

Boze Genius:

Ha, ha, ha, ha!

Goede Genius:

Wee Faust! hoe zijt gij zo bedrogen!

Ontwaak en zie met uwe ogen

De rode vlammen van de hel,

Het hoogste zet gij op het spell!

Faust:
Het is geschied, ik heb gekozen,
Nu wil ik zien of niet de Boze
Het allerhoogst geluk kan geven.
Kome magiel! kome nieuw leven!
(er wordt geklopt)
Maar stil, 't is Wagner, 't is mijn knecht.
Wat wil je Wagner?

Scène II

Wagner:
Professor,
Ik kom u nedrig iets verzoeken.
Zo ik u stoor, verexcuseer.
Gij kent mijn hartstocht voor de boeken,
Gij weet dat ik zo graag studeer.

Faust:
Wat d'een vermijdt, doet d'ander graag;
Jouw studie is voor mij een vraag.

Wagner:
Professor, vragen dat is goed,
Het is des mensen lust en leven,
Want ieder antwoord geeft weer moed
Aan studie vlijtig zich te geven.
En wat de mens het meest verblijdt
Is: weten dat men voorwaarts schrijft.
Want, in bescheidenheid gezegd,
Ons voorgeslacht was misschien dapper,
Maar wij zijn duizendmalen knapper.

Faust:
Ik vind dat knapper zijn maar slecht,

En ik zou duizend maal verkiezen
De *daden* van het voorgeslacht,
Moest ik mijn kennis ook verliezen.

Wagner:
Betekent kennis dan niet macht?

Faust:
En onmacht, Wagner, maar genoeg.
Je vraag?

Wagner:
U weet dat ik veel zwoeg
En mij in wetenschap bekwaam.
Helaas verwierf ik nog geen naam,
Die men met Faust tezaam mag noemen,
En amper durf ik mij beroemen
Op 't vele dat ik heb geleerd,
Maar wat mij bij de arbeid stoort,
Is dat het huis gestoft, gekeerd
Moet worden, zoals het behoort.
't Is daarom, dat ik u verzoek
Of ik een knecht in dienst mag nemen.
Voor mij blijft perkament en boek,
Voor hem de bezem, spons en zemen.

Faust:
Mijn Wagner, 't is je toegestaan,
Stel jij gerust een jongen aan,
Maar kies een jivrig, trouw gezel,
Die zwijgen kan, versta mij wel!

Wagner:
Professor, dankbaar zal ik zorgen
Dat zulks geschiedt, nog hedenmorgen.

(beiden af)

Scène III

Hansworst: (*zingt*)

Met mijn boeltje op mijn nek

Wandel ik van huis tot huis,

Met mijn voefjes in de drek,

Met mijn hoofdje in de luis.

Ach, ik arme pechvogel, wanneer het geen pijn deed, zou ik mezelf een paar dozijn oorvijgen geven. Ik verdien het, dat ze me gevangen zouden zetten en niks anders te blikken gaven als gebraden kippetjes met Spaanse wijn. Als ik er aan denk wat voor goeie spullen ik bij mijn vader, die ouwe ezelskop, te proppen kreeg, ai! dan zou ik mijn hele boeltje wel in het water willen smijten. En als je me nou vraagt: waarom ben je dan weggegaan bij je vader, dan zeg ik: de vleesloze dagen hebben me verjaagd. —

Moet je horen: daar ben ik bij een rijke vent in dienst gegaan en die knul had een zeuntje. En nou was ik weer het knechtje van dat zeuntje. Ik moest elke dag zijn grammapipa naar school zeulen. En op een morgen toen ik nog niks ontbeten had, schreeuwt dat misbakseltje: Hans Worst, je moet mijn grammapipa naar school brengen. Daar ging ik met het boek onder mijn arm zonder ontbijt. Maar daar kom ik onderweg een vrouwje tegen dat pruimen verkoopt. Wat moeten die kosten? Een stuiver de honderd! Nou, toen heb ik er voor vier stuiver wat naar binnen gewerkt. Maar een eindje verder komt daar weer zo'n wijfje, nou met karnemelk. Wat kostie? Een duppie de liter. Afijn, ik had dorsthè, dus ik liet er voor drie duppies in mijn keel gieten. Maar ik doe nog geen tien passen met die karnemelk in mijn lijf, of daar begint het te rommelen van binnen alsof der een heel regiment tambours spektakel zat te maken. Mijn pruimen, ook niet van gister, pikken die karnemelk bij zijn kladden, maar die karnemelk krijgt die pruimen bij hun kraag en daar gaan ze me toch aan 't robbedoezen, dat je niet wist waar je bleef. Op 't laatst zeg ik: hé jullie kerels, wat mot dat tumult daar in mijn buik, jullie betalen toch geen huishuur? Nou, toen heb ik mijn achterdeur opengemaakt en heb ze allebei door het achtersteegje eruit gegooid. Maar ik had per ongeluk mijn zakdoek vergeten waar je de dagelijkse beurt mee doet. Ik, niet van

gisteren, scheur een bladzij uit de grammapipa van het zeuntje, poets de zaak schoon en leg het blad weer in het boek, ren naar school en leg het onder de neus van mijn meesterjtje. Die begint me daar opeens te bladeren, te bladeren en te bladeren en de duivel douwt zijn vinger precies in de compote. Toen zei-die: Jij kerel met je punthoed, wat heb je gedaan, ik zal het aan papa zeggen. Direct uit school zegtie het aan zijn paparlapa en paparlapa geeft me mijn congé en betaalt mijn loon in stokslagen. Nou wat doe je dan? Dan ga je weg hé.

Wagner:

Hela kerel! hoe kom jij in deze kamer?

Hansworst:

Op mijn voeten.

Wagner:

Dat begrijp ik, je bent niet door de lucht komen vliegen.

Hansworst:

Nou ja, waarom vraag je dan zo dom?

Wagner:

Zeg eens, ben je op 't ogenblik vacant?

Hansworst:

Nee, nee, nee, ik maak me helemaal niet van kant.

Wagner:

Dat bedoel ik niet. Heb je op 't ogenblik geen meester?

Hansworst:

Nee, op 't ogenblik niet, maar ik neem er eenjtje zo gauw ik er een krijgen kan.

Wagner (terzijde)

Wat een omzoele! Zeg, wil je in mijn dienst treden?

Hansworst:
Wat mij betreft, ja, maar wat geef je aan iemand zoals ik?

Wagner:
Je krijgt jaarlijks twintig daalders.

Hansworst:
Twintig daalders? Daarvoor blijf ik niet.

Wagner:
Waarom niet?

Hansworst:
Wel! bij mijn vorige meester kreeg ik dertig stuivers in de maand.

Wagner:
Dat is per jaar achttien gulden. En twintig daalders is veel meer.

Hansworst:
Maak dat je grootje wijs, dat twintig meer is dan dertig. Ik kan ook een beetje rekenen.

Wagner:
Nu, je mag die dertig stuivers nog extra hebben. Hoe heet je?

Hansworst:
Hoe ik heet? net als jij.

Wagner:
Als ik? Ik heet Johan Wagner.

Hansworst:
Precies. Dat eerste is mijn echte naam.

Wagner:
Je heet dus Johan?

Hansworst:
Ja, maar ze noemen me Hans – met nog wat er bij.

Wagner:
Wat is dat dan?

Hansworst:
Zo wat de pastoor op vrijdag niet eten mag.

Wagner:
O, ik begrijp het al: Hans Vlees!

Hansworst:
Nee, zo iets korts, ronds, wat je bij de boerekoel eet.

Wagner:
Dat begrijp ik niet. Wat is dat?

Hansworst:
Worst, worst!

Wagner:
Ach zo! Hans Worst heet je?

Hansworst:
Ja, Hans Worst.

Wagner:
Nu, je bevalt me. Vandaag kan je al in dienst treden. Hoor wat je te doen hebt: ruim die tafel en die stoel wat op, en kom dan in de keuken, dan kan je eten en drinken krijgen.

Hansworst:
Best. Maar wie ben jij? Ben jij de baas zelf?

Wagner:
Nee, ik ben slechts de assistent van mijn meester.

Hansworst:
Wat is dat voor een ding, een kwassies tent?

Wagner:
Op zijn Hoillands: de helper.

Hansworst:
De helper! Nou dan kan je net zien wat voor een zoojje het hier is, als de ene helper de andere helper heeft om hem te helpen.

Wagner:
Hemeljé! Ik ben de helper bij het studeren en jij moet huishouden.

Hansworst:
Zo, ben jij voor het scheren en ik moet luizen houden. Zeg eens, wie is de baas dan?

Wagner:
Doctor Faust.

Hansworst:
Een dokter? daar blijf ik niet!

Wagner:
Waarom niet?

Hansworst:
Ga weg! Omdat ik eens van de trap ben gevallen en toen heeft een dokter me een paar kiezen uitgerukt, dat ik vijf weken niet eten kon.

Wagner:
Ach dwaas! Doctor Faust is professor en docent aan de universiteit.

Hansworst:
Zo, aha! Is-tie verpester van centen in zijn vrije tijd. En wie ben jij?

Wagner:
Wagner.

Hansworst:
Een wagner dat is een voerman en die slapen altijd op de bok. Hort siki!
hort siki!

Wagner:
Grapjas, maak hier de boel nu in orde en kom in de keuken.

(af)

Hansworst:
Heisal Victorie! verdorie! majorie!
Nu heb ik weer een meester aangenomen.
Die rommel hier heb ik gauw weg, de stoel
uit het raam, de tafel smijt ik om. Hoera!

(Hij doet het -- af)

TWEEDE BEDRIJF

Behaaglijk bij het vuur gezeten,
De tijd te korten met een boek.

Faust: *(in zichzelf)*

Vermag mijn vast besluit mij reeds
Met hoop en vrede te vervullen?
Vermag de kracht der toverij,
Waarin ik thans ben ingewijd,
Nu reeds mijn hartedorst te stillen?

(tot Wagner)

Ga Wagner, roep die dwaze knecht,
Dat hij het boek met toverspreuken
Mij reikt.

(Wagner gaat)

(Een woudzoom, de stad in de verte. Faust, Wagner, Hansworst met loverboek)

Faust: *(gaat zitten op bank)*

Tot hier, mijn Wagner, tot de grens
Van stad en woud voer ik u mee.
Reeds kleurt het avondrood met bloed
De donzen wolken en de stad.
De onrust, wonend in het hart
Voert ons naar buiten – de natuur
Is mild en wekt tot levend schouwen.

Wagner:

Professor, 't blijkt mij altijd weer
Hoe vreemd en leeg de wereld is,
Wanneer men uit zijn studiecel,
Omglansd door 't licht der wetenschap,
De schamelheid daarbuiten ziet.
(meisjes en knapen passeren)

Faust:

De lentelucht brengt 't jonge volk
Op straat en in het vrije veld;
Een lang ontwende huivering
Van naderend geluk bevangt
Ook mij – het is mij vreemd te moede.

Wagner:

De avondlucht is fris – 't is beter,

Christine:
Ik ben wat moe, laten we rusten
(gaan op de bank zitten)
Ach nee, Annette, 'k weet het niet
Wat mij zo stemt; 't is geen verdriet
Of onrust om de lentemaand.

*(Christine en Annette komen op;
Christine met waterkruik)*

Annette:

Christine, zeg, wat ben je stil,
Heb jij de lente in je hoofdje?
Kind! zeg toch wat, je stelt je aan!

Christine:

Ik ben wat moe, laten we rusten
(gaan op de bank zitten)
Ach nee, Annette, 'k weet het niet
Wat mij zo stemt; 't is geen verdriet
Of onrust om de lentemaand.

Annette:
Je bent geloof ik wat verwaard,
Omdat je lentekoningin
Gekozen bent en je vriendin
Van vroeger kijk je niet meer aan.

Christine:
Annet, je doet me onrecht aan.
't Heeft niets te maken met dat feest
En het verbaast mijzelf het meest.
(*Faust luistert toe*)
't Is of de wereld anders is
Dan eenmaal vroeger – een gemis,
Of een teveel....?

Annette:
Wie komt daar aan?
't Is Valentijn die zoekt naar jou!

Valentijn:
Geprezen zij de goede maan,
Wier schijnsel u aan mij ontdekt,
Maar het is tijd, mijn edelvrouw,
Dat gij met mij naar huis toe trekt.

Christine (*lachend*)
Maar broertje toch, wat doe je dwaas.

Annette:
Kom Valentijn, ga met mij mee,
Haar is de weemoed weer de baas.

Valentijn:
Ik volg mijn edelvrouw gedwee,
Tot straks, Christine.

Annette:
Kom je nog?

(*Valentijn en Annette af*)

Christine:
Vaarwel!

Faust: (*tevooorschijn tredend*)
Goënavond, meislief.

Christine:
God zeg'ne u, mijn goede heer.

Faust:
Je noemt mij goed en roept Gods zegen
Over mijn donker mensenhooft?
Is het dan waar dat allerwegen
Men immer nog aan God gelooft?

Christine:
Wij voelen Hem niet zo nabij
Als vroeger, maar Hij leeft in ons.

Faust:
En wederom spreek jij van vroeger;
Ik ving daarnet je woorden op:
" 't Is of de wereld anders is
Dan eenmaal vroeger...."

Christine:
Goede heer,
Ik ken u niet en 't is niet oirbaar
Dat ik zo met u spreek....

Faust:
Gerust,
Er schuilt geen kwaad in met een mens,

Die eenzaam is, een wijl te spreken,
Ik kwam hier met een vast besluit,
Dat onherroepelijk mijn lot
Bepalen zal in eeuwigheid,
Maar door jouw woord werd ik onzeker.
Misschien is het alleen je naam,
Die wekt herinnering aan vroeger,
Een vroeger dat ik liefst vergeet,
Maar waaraan jij graag schijnt te denken.

Christine:
Mijn goede heer, ik wist als kind,
Dat heel de wereld om mij heen
Gedragen werd door goede machten
In zon en aarde, water, wind,
In alle mensen, in gedachten,
In planten, dieren en in steen,
Daar leefde God en zag mij aan,
En vaak zag ik een engel staan,
Die mij vol liefde tegenlachte.
Nu is het anders, zelfzaam stil
Moet ik nu zijn en innig luistren,
Wanneer ik alles weten wil
Wat engelen vroeger kwamen fluistren.

Faust:
't Is lang geleden dat ook ik
Nog kinderlijk op God vertrouwde,
Maar het is voorbij – Ik ging mijn eigen
Verlaten weg.

Christine:
En zeg mij, deze
Voerde u nimmer tot uw doel?

Faust:
Nee nimmer.

Christine:
Toch zegt mijn gevoel:
Er is een weg voor ieder wezen.
Ook gij zult vinden als ge zoekt.

Faust:
Mijn weg ligt voor mij, ik wil zelf
De hoogste vreugde smaken,
Een schepper wil ik zelve zijn
Al brengt het dood en hellepijn,
'k Wil tot die staat geraken.

Christine:
Een weg die in de afgrond voert!
Ach heer, verander uw zin.

Wagner (achter de schermen)
Professor Faust!

Faust:
Het toverboek!
Ik kan niet terug. Hier, Wagner, hier!

Christine:
Uw engel treurt om u, mijn heer.

Faust:
Je bent een lief, gevoelig kind,
Maar laat mij thans.

Wagner: (komt op met boek en Hanswors) Professor Faust,
Die schelmse knaap was weggelopen.
Ik vond hem met een boerenmeid
Ze za.... (ziet Christine en schrikt)
Ahum! Pardon, Professor.

Faust:
? Is goed, mijn Wagner, geef het boek.
Je kunt naar huis gaan. (*Wagner af*) Jij Hansworst
Blijft hier om mij straks af te halen.
Vaarwel Christine!

Christine:
Heer, vaarwel!

(*af*)

Faust:
Nu blijft slechts "dwaasheid" mijn gezelschap
(*slaat het boek open*)
En dit: de toegang tot de hel!

Scène II

(*dieper het woud in*)

Faust:
Welaan! geen zwakheid meer vermogen
Mij, Faust, nog te weerhouden!
Magie, schuwend de lichte dag,
Voert mij in deze wouden.
De wolkenrom
Trekt rond en om,
De hoge bomen steunen.
Een dof gegrom
Hoor ik alom:
De helse zielen kreunen!
Dit is het uur van middernacht,
De grimmig dode stonde.
De Satan in de helle lacht,
Want moord, bedrog en zonde,
Driekoppig monster, sluipt nu aan,
De goede schepsels rusten,
Verborgen blijft het licht der maan,

De zee beukt aan de kusten.
Alleen gestorvenen staan op
En rekken uit hun graven,
Geraamten, bunglend aan de strop,
Gaan vliegen met de raven;
Verloekte zielen, rusteloos,
Moeten thans verder zwerfen
Omhoog, omlaag en eindeloos
Moeten zij vrede derven.
Voor Faust, de titan, is het tijd
Zijn hoogste kunst thans aan te vangen.
Alleen, van alle last bevrijd,
Volg ik mijn mateloos verlangen,
Hier trek de cirkel, hier de staf,
Nu treed ik binnen, Faust vat moed,
Al gaapt de afgrond van het graf,
Er is geen terug, vooruit, het moet!
(*gedonder*)
Hier sta ik machtig als een god,
Beheerser van de elementen
Hoor! geesten, naar mijn hoog gebod,
Hoor duivels van de elementen:
(*duivels loeien*)
Siste, siste Phlegethontia Styx!
Hejus, hejus! Adeste mali spiritus!
Faustus vos citissime citat!
(*duivels loeien*)
Ik, Faust, bezweer u, vorst der helle,
Laat los de geesten uit uw macht
En zend de sterke, zend de snelle
Aan wie gebiedt met toverkracht.
(*duivels komen op*)
Hal! wat gruwelijke gezichten,
Wie zijt gij, furie, en hoe snel?

Krumschal:
Krumschal heet ik
'k ben zo snel
Als een vogel in de lucht!

Faust:
Voor mij te langzaam, pak je weg!
En jij?

Vitzliputzli:
Liefdesduivel Vitzliputzli,
Snel ben ik als een pijl!

Faust:
Je deugt niet voor mij, pak je weg!
Jij furie?

Auerhaan:
Auerhaan: ik ben gezwind
Als de wind!

Faust:
Ha! dat noem ik snel!
Maar nog niet snel genoeg, ga heen!
En wie zijt gij?

Asmodeus:
Asmodeus.

Faust:
Zijt gij niet de hoogmoedsduivel?

Asmodeus:
Die ben ik.

Faust:
Pak je dan weg, ik wil je niet.

30

Maar jij, wat ben jij voor 'n geest?

Mephistofeles:
Ik ben de geest Mephistofeles,
Zo snel ben ik als de gedachte.

Faust:
Dat is een snelheid die mij behaagt.
Wil jij mij dienen, geest?

Mephisto:
Het ligt niet in mijn macht
Dit zelve te beslissen,
Doch is het Pluto's wil,
Dan zult gij mij niet missen.

Faust:
Welaan, zo vraag het hem
En breng mij dan zijn konde.
Ik wacht je morgennacht
Bij mij ter zelfder stonde!

(af)

Scène III

Hansworst:
't Is toch een beroerd baantje om knecht te zijn. Mijn meester heeft me bevolen hem hier af te halen, maar ik vind het maar eng. Het rommelt en stommelt daarboven dat je der kippevel van krijgt en ik zie geen hand voor ogen. Maar wacht, als die vette, gore wolk voorbij is, kan ik misschien een beetje lezen bij de maan. (*Gaat op zijn knieën liggen met het toverboek voor zich – in de kring van Faust*). Het schijnt mijn miserabele lot te zijn dat ik altijd boekjes achter mijn meesters aan moet slepen. Maar wat is dat? (*Staat het boek open*). Dat ziet er verduiveld interessant uit, als ik het maar lezen kon.
'k Zal ertse proberen (*spelt*) P-e-r-l-i-c-k-e, Perlicke! (*Duivels verschij-*

31

nen, *Hansworst merkt niets, gaat door*). Ah, dat is mooi! Nu verder Per-l-a-ck-e, Perlacke! (*Duivels verdwijnen, Hansworst kijkt op*). Heia, mond dicht als ik lees! Nog maar eens, het gaat goed: Perlacke! (*Duivels*) Perlacke! (*Duivels af, Hansworst kijkt op*). Stille in de engelenbak! (*Leest weer*) Perlacke! (*Duivels op, Hansworst kijkt op*) Wa-wa-wa-wat is dat? Wat bennen dat voor kolensjouwers? Wat moeten jullie hier, vodenrapers?

Duivels:
Wij willen je verscheuren!

Hansworst:
Wat? Willen jullie mij verscheuren?

Duivels:
In duizend en nog eens duizend stukken!

Hansworst:
Ojeejé! Dan blijft er geen stukje meer van me heel. Waarom verscheuren jullie me niet dadelijk.

Duivels:
We kunnen niet in de toverkring.

Hansworst:
Zo? kunnen jullie der niet in, dan kan ik er ook niet uit. (*Gaat zitten*)

Duivels:
Dan blijven wij ook (*gaan zitten*).

Hansworst:
Nou! nou blijven die Satanskoppen ook. Wil je weg wezen!

Duivels:
Neeen!

Hansworst:
Als mijn meester hier was dan zou die jullie wel mores leren. Afijn, niks an te doen, 'k ga maar weer verder met lezen. Perlacke! (*duivels af*) Wat? nou zijn die zoeloe's verdwenen. Wacht eens. Perlacke (*duivels op*).

Duivels:
Kom eruit, kom eruit, Hansworst. Wij willen je verscheuren!

Hansworst:
Wat willen jullie? verscheuren? Perlacke! (*duivels af*) Kom maar op, verscheur me maar, Perlacke! (*Hansworst lacht*) O jullie domme hottenotten. Wacht maar, met die kerelfjes zullen we een geinje hebben! Perlacke! – Perlacke! – Perlacke! – Perlacke! (*Zo roept hij ze op en laat ze meteen weer verdwijnen; om ze te plagen zegt hij een paar maal alleen Per. Tenslotte zo snel, dat de duivels niet weten van rade-loosheid wat te doen – op het laatste Perlacke blijven ze weg*).

Hansworst:
Zo, domme kakkerlakken van duivels, als je mij wilt hebben moet je vroeger opstaan. Ik wikkkel me in die kring, dat ze me niks kunnen doen en ik ga mijnheer Faust opsnorren. (*wikkelt zich in de kring en roept afgaande*) Mijnheer Faustmans! Mijnheer Faustmans!

Scène IV

(*Fausts studeerkamer*)

Faust:
Dit is het afgesproken uur;
Ik wacht de boodschap van de geest.

Mephisto's stem:
Faust, hoe zal ik u verschijnen?

Faust:
Als mens.

Mephisto:
Hier ben ik.

Faust:
Welk antwoord breng je van je vorst?

Mephisto:
Mij werd bevolen u te dienen.

Faust:
En voor hoelang?

Mephisto:
Gij kunt bevelen.

Faust:
Verneem dan mijn verlangen:
Vierentwintig jaren trouw
Zult gij mij dienen zonder berouw,
Spijs noch drank mag ooit ontbreken,
In rijke gewaden zult gij mij steken.
Op alle vragen antwoord geven,
Geheimen van wereld en van leven
Zult gij mij alle openbaren,
Mijn wensen voldoen en zonder gevaren
Mij brengen waar het mij belijft.

Mephisto:
Niet meer?

Faust:
Meer niet!

Mephisto:

Ik ga akkoord,
Maar luister nu ook naar mijn woord.
In ruil voor al mijn goede diensten
Tekent gij mij een net contract,
Want zakelijkheid is mijn verdienste
En 't hoort zo bij een duivelspact.

Faust:
Zo noem de prijs, ik onderteken!

Mephisto:
Hij is gering voor zo'n akkoord:
Wanneer de jaren zijn verstreken,
Uw ziel aan Pluto toebehoort.

Faust:
Wat is hem aan mijn ziel gelegen?

Mephisto:
Hij zit om zielen steeds verlegen
Als ijverig verzamelaar.

Faust:
Nu goed, reik mij dan inkt en veder.

Mephisto:
Geduld! wij zijn zo gauw niet klaar.
Mijn vorst is niet met inkt tevreden,
Een duivelspact is dan slechts goed,
Als het getekend is met bloed.

Goede Genius:
Neen Fauste, teken niet,
De prijs is u te duur,
Bedenk uw dood en ziet
Het eeuwig hellevuur!

Faust:

Ik wil die stem niet horen!

Mephisto:

Uw hand – ziedaar een druppel bloed.

(Faust doopt pen in bloed en schrijft)

Faust:

Hier is het schrift. Al ging mijn ziel verloren

Ik wil het pact!

Mephisto:

Ziezo Faust, het is goed.

Goede Genius:

O Faust! O weel!

Uw ziel begint te zinken,

Gij moet in eeuwigheid

In hellepoel verdrinken.

Faust:

Wee mij, wat heb ik gedaan?

Wat ben ik thans begonnen?

Het hoogste dat ik had,

Heeft men mij afgewonnen.

Mephisto:

Vat moed, o Faust, en laat u amuseren.

Vermaak, plezier, de allerhoogste lust,

Dit staat u vrij – de wereld zal u eren.

Beveel slechts en geniet, geniet gerust!

Uw vriend Mephisto laat u niets ontberen.

Faust:

Welaan, als 't dan niet anders is,

Dan wil ik ook genieten gans.

En zinkt mijn ziel in duisternis,

36

Mijn zinnen drinken van de glans

Der schone aarde – Voer mij heen

Naar Parma's hof, dat ik aanschouwe

Het rijkste feest, de schoonste vrouwen!

Mephisto:

Uw dienaar brengt u er meteen.

Faust:

'k Beveel dat Wagner thuis zal blijven,

Hans Worst gaat mee, als hij kan zwijgen

En niet mijn naam aldaar verraad.

Mephisto: (bezwerend)

Ik voer u vlug, houdt u paraat.

Wijde mantel uitgespreid

Doctor Faust naar Parma rijdt!

37

DERDE BEDRIJF

Hertogin:
Snell! terzij!

(ad)

Scène II

Hertog: *(komt op met Orestes, gaat zitten op bank)*

Zeg mij Orestes, trouwe raadsman,
Wat vindt gij van mijn hertogin?

Orestes:

Het land niag zich gelukkig prijzen
En uwe Hoogheid evenzeer
Met zulk een vrouwe, schoon en deugdzaam.
Moge de hemel ons vergunnen
Nog lange tijd bestierd te worden
Door zulk voortreffelijk vorstenpaar.

Hertog:

Heb dank, mijn vriend, voor uwe woorden,
Blijft immer bij mij, spreek gedurig,
Verjaag de zorgen uit mijn hart.

Orestes:

Wat plaagt Uw Hoogheid?

Hansworst: *(uit de lucht)*

Ho! ho! ho! ho! ho!

Niet zo hard!

(valt voor de Hertog)

Hertog:

Hemelje, wat is dat voor een snaak?

Hansworst:

Dat is geen snaak, maar een smak.

Scène I

(Hof te Parma; lustuin)

Hertogin: *(komt op met Françoise, hofdames)*

Françoise, 'k ben ten einde raad,
Rampzaligst schepsel op de wereld!
Ik smeek u, zeg wat ik moet doen!

Françoise:

Rampzalig? gij? gevierde bruid,
Geliefde vrouw van onze hertog?

Hertogin:

Geen dag na 't huwelijk is verstreken,
Of mijn zo vrolijke gemaal,
Galante ridder, geestig prater,
Vervalt in zwijgen en gepeins.
Een diep verdriet, melancholie,
Schijnt op zijn edele ziel te wegen.
Ik zoek mijn droefheid te verstrooien
Met bals en feesten, maskerden,
Maar hij blijft ingekeerd en zwijgend.
Wat moet ik doen? O ik rampzalige?

Françoise:

Gij moet een nieuw vermaak verzinnen
Iets ongehoords, iets *mythologisch!*

Hofdame:

Daar komt de hertog.

Orestes:
Hoogheid, ik ben buiten mezelf van verbazing, dit sujet....

Hertog:
Vraag hem toch eens, Orestes, hoe hij zo maar uit de lucht komt gevallen.

Hansworst:
Tiddelum tum tum.

Orestes:
Zeg eens, vriendje, wie ben jij?

Hansworst:
Tiddelum tum tum.

Orestes:
Hoe is het mogelijk, dat je zo uit de lucht komt gevallen zonder je te bezeren?

Hansworst:
Tiddelum tum tum, tiddelum tum tum.

Hertog:
Hij schijnt stom te zijn en daareven, dunkt mij, sprak hij nog. Vriendje, ben je werkelijk stom? Hoe lang ben je al stom, geef een teken.

Hansworst:
Een poosje maar ben ik stom.

Hertog:
Ei, ei schelm, je kunt net zo goed spreken als ik.

Hansworst:
Ja, ik ben stom en ik kan toch praten.

Hertog:
Hoe ben je hier gekomen?

Hansworst:
Dat zal ik u zeggen. Maar je kon me weleens overeind helpen.

Hertog:
Ik denk er niet over dat te doen.

Hansworst:
Nou, weet je wat? Dan sta ik zelf op. (*Krabbelt overeind*) Zie je, ouwe, Hansworst is nog helegaar gezond.

Hertog:
Het schijnt een originele kerel te zijn. Wat ben je van je vak?

Hansworst:
Kan Monneer dan niet zien dat ik boddende ben?

Hertog:
Natuurlijk. Maar als iemand bediende is, moet hij ook een meester hebben.

Hansworst:
Ja, dat is mij ook weleens opgevallen.

Hertog:
Welnu, zeg mij dan wie je meester is.

Hansworst:
Dat mag ik niet zeggen, anders breken ze mijn nek.

Hertog:
Je kunt het gerust doen, er zal je geen leed geschieden.

Hansworst:
Wie bent u dan wel?

Hertog:
Ik ben de Hertog van Parma.

Hansworst:
Wat! Hertog van Parma? Ben ik daar even lelijk ingestonken. (*diepe buiging*) Verexcuseer dat ik u nog niet mijn complement heb gemaakt. Het verheugt mij zeer dat u de eer hebt met mij kennis te maken.

Hertog:
Best, best, maar zeg me nu wie je meester is. Heeft hij het soms verboden?

Hansworst:
Nee, mijn heer niet, maar wel meester Toverfles.

Hertog:
Meester Toverfles? Wie is dat? die ken ik niet.

Hansworst:
Zachtjes, Mijnheer de Hertog, dat-ie het niet hoort. (*geheimzinnig*) Het is de duvel. Brrrr!

Hertog:
De duivel heeft in mijn land niets te kommanderen. Als je niet dadelijk zegt wie je meester is, laat ik je opsluiten.

Hansworst:
Daar heb je het, daar zit ik in de puree. Mijnheer de Hertog, ik mag het niet zeggen, anders draait Toverfles mijn nek om.

Hertog:
Zul je nu, of moet ik....?

Hansworst:
Au, au! – Wacht! Kunt u raden?

42

Hertog:
Jawel.

Hansworst: (*heft zijn arm op*)
Wat is dit?

Hertog:
Dat is een arm.

Hansworst:
Nou, en wat zit daar voor aan?

Hertog:
Een hand, en als je die sluit een vuist.

Hansworst:
Precies, en als je dat nou in het moffrikaans zegt, dan ben je er. – Maar ik heb niks gezegd.

Hertog:
Wat! bij de grote geleerde Doctor Faust ben je in dienst?

Hansworst:
Krek – maar daar komt-ie an; ik heb niks gezegd; ik ga een eindje omwandelen!
(*af*)

Scène III

Hertog:
Die rekkel heeft mij werkelijk vermaakt,
En bovendien weet ik nu welk een gast
Hier aan mijn hof vertoef, een tovermeester,
Die met zijn kunst mij rijkelijk kan verstrooien,
Droefgeestigheid verjagen, die mij drukt.
Maar ziet! de hertogin loopt aan zijn arm,
Zij lacht en schertst, hij schijnt haar te behagen.

43

(Hertogin, Faust, Françoise, Mephisto, hofdames komen op)

Hertogin: *(tot Faust)*

Seigneur, gij zijt een zeer gevaarlijk man.

Faust:

Uw hart, Madame, ducht immers geen gevaren,

Nu gij uw hand den hogen Hertog schonkt?

(tot Hertog)

Doorluchtig vorst, gij liet mij hier ontbieden?

Hertog:

Hoe, Doctor Faust, gij kunt gedachten raden?

Faust:

Wie meldde u mijn naam, Doorluchte Hoogheid?

Hertog:

Niet gij alleen zijt meester in magie,

Ook ik ben enigszins met deze kunst bekend.

Doch hoe het zij, ik weet thans wie gij bent

En 'k wil u om een proef van uwe kunst verzoeken.

Faust:

Zo spreek, Uw Hoogheid heeft slechts te bevelen.

Hertogin:

Doorluchtige Gemaal, zo laat het feest van morgen

Met toverglans en pracht door Doctor Faust verzorgen.

Zijn kunst en zijn vernuft zullen het schoonst verzinnen.

Françoise:

Ik wens mythologie van helden en heldinnen.

Hofdame:

Ik wens een herdersspel van kussen en beminnen.

Orestes:
Een politiek tafteel zou mij het meest behagen.

Faust:

Gij vindt bevrediging voor alle uwe vragen.

Hertog:

Ik stel mijn eisen hoog, eerst dan ben ik tevrede,

Wanneer gij Orpheus toont en zijn Eurydice.

Zo regelt ons het feest, ik reken op uw kunst.

Faust:

Dit al te doen, mijn vorst, is mij een hoge gunst.

(Hertog en gevolg af)

Mephisto:

Die schelm Hansworst heeft ons verraden,

Nu wordt het toveren voor en na,

Die Hertog is niet te verzaden,

Straks vraagt hij nog om Helena.

Faust:

Hij treurt om een gestorven dame,

Dus wenst hij Orpheus hier te zien.

Mephisto:

Maar onderwijl gaat hij beramen,

Dat hij u kwijt raakt bovendien.

Hij is jaloeers en hem verdroot

Uw omgang met de Hertogin;

Hij buit u uit, maar wenst u dood.

Ja, Faust, gij zit er lelijk in.

Faust:

Ik ben niet bang voor zulke heren,

Maar jij, Mephisto, wees bereid,

Dat wij hier morgen rijk festeren,
Dus al je kunst ten toon gespreid!

(af)

Scène IV

(zaal in het paleis)

(Hertog en Hertogin gezeten op troon. Faust aan haar zijde, hofdames, edellieden. Voor hen staan tafels; koks lopen af en aan en dragen grote schotels met wildkraat e.d. binnen. Stemmengegons achter de schermen en stemmen van muziekinstrumenten)

Mephisto: *(als ceremoniemeester)*

De fonkelende wijn

Glanst in de gouden bekers,

De roes van het festijn

Geeft vreugd aan het banket.

Wilt nu aandachtig zijn

Voor het exquis ballet.

Een heks' - en elfendans,

(Heer Faust heeft de regie)

Vol grimmigheid en glans.

Hooft allen toe en zie!

(Heksen- en elfendans)

Hertog:

Een fraai ballet, maar mij wat te barbaars.

Hertogin:

Hoe mooi! Verrukkelijk!

46

Edelman:

Geef mij iets waars.

Geen sprookjes of verzinself.

Hofdame:

Ik vond het lief.

Faust: *(tot Orestes)*

Nu komt een boeiend stuk naar uw gerief.

Mephisto:

Het volgend stuk is politiek.

Historisch – stil dus die muziek!

De titel zij alom gehoord:

Julius Caesar op het Capitool vermoord!

Edelman:

Dat is meer naar mijn smaak en stand.

Hofdame:

Wat heerlijk! moord! hoe interessant!

(pantomime van de moord op Caesar)

5 of 6 Romeinen, gehuld in witte toga's, komen op. Een van hen spreekt tot de anderen alleen gebarend zonder woorden. De 4 (5) anderen laten hun dolken zien en zweren dat ze Caesar zullen doden. Caesar komt op; wil zich begeven naar de Senaat, de plaats waar de Romeinen zich bevinden. Een man houdt hem aan en waarschuwt hem, wijst met de vinger naar de Senaat, maakt het gebaar van doorsteken. Caesar schudt trots het hoofd, duwt de man zacht opzij en loopt door. Aangekomen in de Senaat spreekt hij met grote gebaren tegen de anderen, die rond hem komen staan en teruggebaren. Opeens trekken zij allen hun dolk en doorboren Caesar, die neervalt.

(applaus)

47

Orestes:
Bravo! heer Faust, mijn compliment,
Dit is verbazend, excellent!

Hertog:
Dit toverstuk was werkelijk aardig.

Françoise:
Hoe jisselijk!

Hofdame:
't Is ong'loofwaardig,
Toch heb ik eens een boek gelezen,
Daar stond, dat 't echt gebeurd moet wezen.

Hertogin:
Ja, hoogmoed komt steeds voor de val.

Françoise:
Benieuwd wat er nu komen zal.

Mephisto:
Ik vraag uw aandacht nu wat langer
voor Griekenlands bedroefde zanger.
Van Orpheus en Eurydice
Is dit verhaal, vol ach en wee.

Faust:
Sta mij nu toe, dat ik verklaar
Dit treurig stuk met commentaar.
(Orpheus komt op met Eurydice)
't Is Orpheus, begenadigd zanger
Van 't oud en zonnig Griekenland.
Eurydice dwaalt onbevungen
Met haar geliefde hand in hand.
(Orpheus speelt muziek achter de schermen)

Hij speelt, en uit de harpesnaren
Stijgt goddelijke harmonie,
De wind blijft roerloos in de blaren
En luistert naar de melodie.
De dieren luistren, planten horen
En zelfs de dode steen krijgt oren,
Maar zie, het boze ondiër nadert,
De slang die glijdt door het gebladert,
Zijn opgeheven kop gereed,
Doet hij de dodelijke beet.

(gegil van de hofdames – Orestes staat op en wenkt Faust)

Orestes:
Houd op, de Hertog is onwel!
Gij, Doctor, staak uw toverspel!

(Faust wenkt; de schimmen verdwijnen, geroep, geloop. Mephisto sleurt Faust mee)

Françoise:
Wat scheelt de Hertog?

Hertogin:
Mijn Heer, zijt gij onwel?

Edelman:
Maar wat gebeurt er toch?

Stemmen:
Hij is betoverd!

Hofdame:
Werd hij ziek van het spel?

Edelman:
Weg met die tovenaer en met zijn knecht!

Vrouw:

Hij heeft het boze oog!

Françoise:

De Hertogin ziet bleek, ook zij is reeds bekekt.

Koks:

Moord! help! 't Paleis staat al in brand!

Edellieden:

Waar zijn de schelmen? Laat hen niet ontsnappen! Hierheen! hierheen!

Ze hebben zich verborgen. Op de brandstapel met die heksenmeesters!

Waar zijn ze, waar zijn ze?!!!

Scène V

(Faust en Mephisto voor het gordijn)

Mephisto: *(lachend)*

Nu Faust, het wordt ons hier te warm,

't Paleis in rep en roer – alarm,

Geroep, men is ons op het spoor,

Het spel is uit, wij moeten er vandoor.

Faust: *(woedend)*

Kon jij, Mephisto, dan niet weten,

Dat bij dat flauwe geestespel

De hertog aan die vrouw zou denken,

Die hij maar steeds niet kan vergeten?

Mephisto: *(schouder ophalend)*

Bij 't droevig stuk werd hij onwel,

Van eigen smart te zeer vervuld.

Nu krijgen wij van alles schuld.

Faust:

Ik voel niets voor dat heksenjagen

En brandend hout is mij te heet.

Uw mantel zal ons henen dragen,

De wereld in – maar ik vergeet

Hansworst, die moet voor straf hier blijven,

Omdat hij mij verraden heeft.

En uit mijn dienst ik hem ontsla;

Het noodlot mag hem verder drijven.

Van hier! – Uw mantel, vriend – ik gal!

Scène VI

(De verlaten feestzaal. Wanorde. Hansworst. Mephisto)

Mephisto: *(heeft Hansworst bij de nek)*

Zo schurk! – waarom heb je onze meester verraden?

Hansworst:

Au! au! ik heb hem niet gebraden of verraden!

Laat me los, Toverfles, lieve Toverfles, laat me los!

Mephisto:

Waarom heb je de Hertog de naam van je meester gezegd?

Hansworst:

Ik heb niks gezegd, ik heb het hem alleen maar getoond en toen heeft-ie

het dadelijk geraden – Maar lieve Toverfles – laat me deze keer nog

gaan, draai mijn nek niet om – ik zal het nooit meer doen.

Mephisto:

Nu goed, voor deze keer laat ik je nog gaan.

Maar je blijft hier voor straf alleen in Parma,

je bent ontslagen. Zie maar hoe je terugkomt.

Hansworst (alleen)

Meester Toverfles! he! – Toverfles! lieve Toverfles – laat me toch niet alleen – Flesje dan toch! Hij is weg en laat me hier zitten – Geef me tenminste mijn loon! – Jullie zijn me nog twee maanden loon schuldig! – Tevergeefs. Die is naar de duivel gelopen. – Ach, arme Hansworst, hoe moet het nu met je gaan – zonder dienst, zonder meester. En zometeen krijgen de mannen van de Hertog me nog te grazen – (*huilt*) hoe, hoe, hi, hi!

Auerhaan:

Hansworst!

Hansworst:

Riep iemand mijn naam?

Aluerhaan:

Hansworst, waarom ben je zo bedroefd?

Hansworst:

Zou ik niet bedroefd zijn? Ik ben uit mijn dienst gejaagd en ik ben hier helemaal vreemd.

Auerhaan:

Ja dat is allerakeligst. Er zijn hier veel bandieten, die slaan iemand voor twee stuivers dood.

Hansworst:

Voor twee stuivers? – En ik heb er nog zes. Dan slaan ze me driemaal dood!

Auerhaan:

Ja, dan slaan ze je driemaal dood.

Hansworst:

Ach arme Hansworst – nu is het uit met jou – hoe, hoe, hi, hi.

Auerhaan:

Hoor eens Hansworst, ik heb met je te doen.

Hansworst:

Nou dan is er tenminste één mens in de wereld die iets om me geeft (*omhelst hem*)

Auerhaan:

Weet je wat? In de stad van je meester is de nachtwaker gestorven. Wanneer je mij je ziel belooft na twaalfjaar dan breng ik je erheen en dan maak ik je nachtwaker.

Hansworst:

Nee, daar kan niks van komen.

Auerhaan:

Waarom niet?

Hansworst:

Ik heb geen ziel – die hebben ze bij mij vergeten.

Auerhaan:

Doe niet zo dom. Je bent toch een mens? Dan heb je ook een ziel.

Hansworst:

Ja, nu je het zegt.... (*terzijde*) ik zal hem beetnemen, die stomme duvel.... Ja, ik heb een ziel. Hoe heet jij?

Auerhaan:

Auerhaan.

Hansworst:

Kukelhaan? Nou lieve kukelhaan, ik beloof je mijn ziel. Je kan hem komen ophalen na twaalf jaar. Maak je me dan nachtwaker?

Auerhaan:

Ja, ik maak je nachtwaker.

Hansworst:
En je brengt me terug?

Auerhaan:

Ja – we zijn er zo – pak me maar beet.

Hansworst: (pakt hem)

Ik pak je beet (*springt weg en blaast in zijn handen*) Alle d.... brand ik me daar even, 'k zit vol blaren.

Auerhaan:

Ja, wij zijn heetgebakerd.

Hansworst:

Dat merk ik – op een laag pitje dan maar.

Auerhaan:

Pak me dan weer.

Hansworst:

Ik pak je weer.

Auerhaan:

Nu zeg je: Capo cnallo.

Hansworst:

Pap en knakworst?

Auerhaan:

Nee – Capo cnallo.

Hansworst:

Capo cnallo! (*ze vliegen weg*).

VIERDE BEDRIJF

Scène I

(*een straat, Annette, Valentijn*)

Valentijn:

Annet, heb jij Christine ook gezien?

Annette:

Wat? Wie?

Valentijn:

Christine!

Annette:

Nee, hoe zou ik, man?

Valentijn:

De laatste tijd maak ik me ongerust

Over mijn zuster, ik begrijp haar niet.

Annette:

Ik heb haar nooit begrepen, maar wat wil je?

Ze is altijd vol van vreemde idealen,

Nooit met haar benen stevig op de grond.

Ze was al vreemd, maar sinds die ene avond,

't Is lang geleden, toen wij ons verloofden,

Werd zijn nog vreemder, stil en ingekeerd.

Valentijn:

Ze heeft me wel verteld van een ontmoeting,

Destijds, een onbekende sprak haar aan.

Het lot van deze man heeft haar ontroerd,
En sedert zoekt zij om hem weer te vinden.

Scène II

Annette:

(Faust en Mephisto)

Over die man gaan heimlijke geruchten;
Het schijnt niet pluis, hij heeft een boos gezelschap.
Het is niet goed dat zij elk eerbaar aanzoek
Heeft afgewezen om zo'n charlatan.

Valentijn:

Maar kijk, daar komt ze aan.

(Christine komt op, een oud vrouwtje steunt op haar)

Oud vrouwtje:

Bedankt lief kind,

God lone je voor je barmhartigheid.

Hier is mijn huis, ik kan nu wel alleen.

Valentijn:

Christine, zusje, waar was je gebleven?

Christine:

Ik heb gedwaald in 't bos buiten de stad.

Ik zag dat oude vrouwtje op de weg,

Ze kon niet voort, toen heb ik haar geholpen.

Annette:

We moeten gaan, 't is bijna etenstijd.

(allen af)

Mephisto:

Nu Faust, gij onvermoede zwerwer,
Herkent ge nog uw vaderstad,
Waar gij als cynisch jeugdbederver
Veel in de melk te brokken had?
Wilt ge de dank van uw studenten
Nog oogsten voor de laatste maal,
En wilt ge in uw ziel weer prenten
Schrikbeeld van de collegezaal?

Faust:

Stadslucht maakt vrij, zegt 't oude woord.
Niet om de studie te hervatten
Wilde ik terug weer naar dit oord,
Maar heel de wereld en haar schatten
Gaven mij nimmer wat ik zocht.

Mephisto:

Gij hoopt het einde van uw tocht
In dit bekrompen gat te vinden?

Faust:

Mephisto, dolend op de winden
Naar noord, naar zuid, naar west, naar oost,
SteeDs zoekend, strevend onverpoosd,
Hield ik dit oord in mijn gedachten.
Ik wist dat hier mij nog iets wachtte.

Mephisto: (terzijde)

De prijs van ons contract voor zeker,
De laatste druppel uit de beker.

Faust:
Doch ga, Mephisto, meld mijn komst
Aan Wagner, zo die snaak nog leeft.

Mephisto:
Dat heerschap was nog niet het domst.
Gij weet, dat hij college geeft,
En tot professor is benoemd?
Ja, ja, uw dienaar werd beroemd.

Faust:
Zo gaat het, is de kat van huis
Dan is 't de beurt van rat en muis.
Dat kruipt uit stoffige spelonken,
Gaat met gestolen wijsheid pronken.

Mephisto:
Zo als gij deed – maar goed, ik ga.

Faust:
Ik volg je korte tijd hierna.

(Mephisto af)

Scène III

(Faust – Christine)

Faust: (alleen)
Die hatelijke schaduw immer
Voor mij, of naast mij op mijn pad.
En ik jaag voort en nimmer, nimmer
Vind ik mijn doel; geen land, geen stad.
Geen vrouw, geen man, geen geld of goed
Geeft mij geluk – geen lust zo zoet
Of 't diepere verlangen breekt

Zich machtig baan in mijne ziel.
Dan wil ik weg – 't geweten spreekt,
Doch tevergeefs ik nederkniel.
Er is geen uitkomst voor mijn kwalen:
De Boze moet mij achterhalen.

(Christine komt op)
Wie zoekt die vrouw?

Christine:
Wie zijt gij?

Faust:
Faust.

Christine:
'k Herken u thans.

Faust:
Ben jij Christine?

Christine:
Ja, Faust, ik heb u lang gezocht.
Ik wist, dat gij niet waart verloren.

Faust:
Ik ben verloren.

Christine:
Ging een mens
Wel ooit in eeuwigheid te gronde?

Faust:
Ik ben een mens die door zijn zonde
Gekluisterd werd aan duisternis.
Mijn zwarte makker laat niet af:

Wanneer mijn tijd verstreken is,
Dan wacht mij ondergang en straf.

Christine:

Wanneer gij, Faust, de lijdenbeker
Tot aan de bodem hebt gedronken,
Doch in u blijft het streven zeker,
Dan is de Boze reeds verzonken.

Faust:

Het streven bleef, doch ook het pact
Dat met de duivel werd gesloten.
Wat wast mijn bloed van het contract?

Christine:

Uw streven, Faust, om in het grote,
Verheven geestesland te komen,
Het land waarvan de dichters dromen,
Maar dat gij wakend zult betreden,
Indien gij mij wilt volgen heden.

Mephisto: (*Komt op; ziet Christine, die zich verwijderd*)

Waar blijft gij Doctor? Niet gedraald!
Wat wil die deerne? Hierheen Faust!

Faust:

Christine blijf! Mephisto luister,
Je bent mij rekenschap verschuldigd,
Je moet mij antwoord geven!

Mephisto:

Spreek!
En stel de vraag die gij verkiest.

Faust:

Jij toonde mij de ganse aarde,
Hebt voor mijn ogen uitgebreid
Al wat de toekomst nog bewaarde,
Wat het verstand in latere tijd
Als oppermachtig zal bereiken
In staten en in koninkrijken.
Nu vraag ik, antwoord mij oprecht:
Is er een land waar jij, mijn knecht,
je meester niet vernag te voeren,
Een poort die jij niet aan mag roeren,
Een drempel die na eindloos lijden
De vrije mens kan overschrijden?

Mephisto:

Dacht jij die vrije mens te zijn?

Faust::

Ontwijk de vraag niet die ik stel.

Mephisto:

Je hoofd nog steeds vol kinderspel?
Een dromer ben je, dwaas en klein.
Steeds van een nieuwe waan bezeten,
Ben je op zoek naar Niemandland.
Het niet-te-weten wil je weten,
Wijst aardse schatten van de hand.

Faust:

Het antwoord!

Mephisto:

Ik ontwijk je vragen.

(af)

Faust:

Ha geest! Ik doorzie je liste' en lagen!
Thans zie ik duidelijk voor ogen
Hoe jammerlijk ik ben bedrogen.

(knielt)

Ach God erbarmen

Voor mijn ziel;

Zie, hoe ik, arme,

Nederkniel

In deemoed voor uw hemeltrou,

Erbarm u mijner,

Red mijn ziel.

Ach! Dat ik reiner

Voor u kniel'.

Faust: *(hij staat op)*

Christine, waar ben je gebleven?

Ik wil je volgen naar het land

Waarheen mijn pogen, al mijn streven

Mij machtig trekt – Reik mij je hand!

Mijn God, hoe ben ik nu verlaten,

Zij liet mij over aan de hel.

Alleen, in deze duistre straten

Wacht mij de wraak van mijn gezel.

Doch ik wil gaan, ik wil haar zoeken

Zoals ik jaren heb gezocht.

Doch zonder kracht van toverboeken.

Ach! dat ik haar slechts vinden mocht!

Scène IV

Mephisto:

Vernaleddijd! de vangst mislukt,

Wanneer ik niet een helse list

Bedenk, die hem zijn ziel ontruk.

Het bloed is bijna weggewist

Van het contract – 't Is hoogste tijd

Dat ik dat heerschapp transporteer –

Voor hij zich uit mijn macht bevrijdt,

Haal ik die Faust ter helle neer.

(af)

Scène V

(Nacht; de klok slaat 9)

Hansworst: *(achter de schermen)*

Grietjel! – Grietepetiet!

Het heeft negen uur geslagen, opstaan!

Steek het licht aan – ik moet de ronde doen.

(komt op)

Nou, daar ben ik weer. Echt in mijn sas met dat nachtwakersbaantje. Al

dat reizen en trekken is toch niks gedaan. Voorruit! flink aan het werk. Ik

zal maar eens toeteren voor de eerste keer vanavond *(hij toetert en*

zingt)

Hoor! goede luiden en geburen,

De klok heit zojuist negen uren.

De kippen bennen al op stok,

Pas op de vos! Negen heit de klok!

(af)

Faust:
Nergens kan ik Christine vinden,
Ik blijf verlaten en verdoemd.
Ontwakend uit een diep verblinden,
Blijf ik tot dolen steeds gedoemd.

(Mephisto komt op als duivel)

Faust:
Wie zijt gij, boze creatuur?

Mephisto:
Ben ik zó welkom op dit uur?

Faust:
Je spot met mij – Ben je vergeten,
Dat je als mens mij moet verschijnen?

Mephisto:
Niet meer, heer Doctor, bij mijn weten.

Faust:
Ha geest! bij alle hellepijnen!
Durf je nu reeds mijn wil trotseren!

Mephisto:
Het helpt je niet mij te bezweren:
Je tijd is om – het spel is uit,
Slechts drie uur resten voor 't besluit.

Faust: (verbaasd)
Wat meen je Mephistopheles?
Mijn tijd zou om zijn? twaalf jaren
Zijn pas verstreken van je dienst,
Dus twaalf jaren resten nog.

Mephisto:
Precies, maar 't was niet afgesproken,
Dat ik je dag en nacht zou dienen.
Je hebt me dag en nacht gejaagd,
Dus met de nachten meegerkend,
Zijn vierentwintig jaren om.

Faust:
Ha! leugengeest, je hebt bedrogen!
Pak je nu weg! en uit mijn ogen!
Ik wil je diensten nu niet meer.

Mephisto:
Ha! ha! ha! ha! mijn beste heer,
Van dienen is totaal geen sprake,
We moeten tot een eind geraken.
't Is uit nu met je toverkracht,
Dit uur heb ik zolang verwacht,
Hiervoor heb ik gezwraagd, gezucht.
Nu komt de wraak! – wees nu beducht!
(trekt cirkel om Faust heen)
Ik trek de bankring om je heen
Hier zul je sidderen – je geweent,
Je angstgehuil zal hier weerklinken,
Hier zul je in de hel verzinken.

(lachend af)

Faust:
Wee mij, bedrogene,
Moet ik te gronde.
Ach! niet te loochenen
Zijn mijne zonden.
Leegheid en duistermis
Grijnzen mij aan,
Waar licht en luister is
Mag ik niet gaan.

Stem: *(uit de onderwereld)*
Fausst, maak u gereed!

Fausst:
Maak u gereed – voor wat?
Voor foltering en pijn!
In Pluto's vlammenstad
Zal ik gekluisterd zijn.

(Klok slaat 10) (knielt)

Hansworst: *(komt op met lantaarn en spies; zingt)*

Hoort! goede luiden en geburen,
De klokke heit zojuist tien uren.
Jullie, moeders, geeft goed acht,
Of je dochters thuis worden gebracht.
Tien heit de klok,
De klok heit tien.
Tra la la la!

(af)

Stem:
Fausst, gij zijt beschuldigd!

Fausst:
Beschuldigd zijt ge Fausst
Van allerdepste zonden;
Men drijft mij in het nauwst
Der diepste hellegronden.

(Klok slaat half 11)

Hansworst:

Daar heeft de klok alweer geslagen.
't Is of de duivel aan de klepel
hangt, zo snel gaat het vanavond.

(Auerhaan komt op, Hansworst stoot tegen hem)
Koekoek! Wie is daar?

Auerhaan:
Ken je me niet meer, Hansworst?

Hansworst:
Nee, ik ken je niet – Wie ben je, mon cher ami?

Auerhaan:
Ik ben toch Auerhaan.

Hansworst:
Zo? – Laat ik je eens in het gezicht schijnen. Ja inderdaad, je bent kukelhaan. Wat is er van je dienst? Maak het als 't je blijft kort – ik heb belangrijke staatszaken te doen.

Auerhaan:
Ik zal het kort maken. Vannacht is je tijd afgelopen, dan behoort je ziel aan mij.

Hansworst:
Ik zal het nog veel korter maken. Ten eerste heb je niks aan mijn houten ziel, want die verbrandt in de hel direct tot kool. Ten tweede hebben we niks op schrift staan. Ten derde mag de duivel geen nachtwaker halen, dat is in strijd met de politieverordeningen en ten vierde, en ten vijfde en ten zesde sla ik je met mijn lappetaren op je snuit, dat de glasscherven je om de oren vliegen.

Auerhaan:
Die is slimmer dan Doctor Fausst.

Hansworst:
Ben je nog niet weg. Vort!
(Auerhaan pakt Hansworst beet)
Laat me los, anders is het uit met de vriendschap! Perlaacke!

Scène VI

(Landschap – rechts hellenuil – links een bergheiling. Wanneer het doek opgaat, komen Faust en Christine van links op; gaan naar het midden – Mephisto met duivels komen op uit de hellenuil)

Mephisto:

Daar zijn ze! Duivels pakt hem an!

Ontsnappen wil de grote man.

De prijs voor al zijn idealen

Zal hij in pasmunt hier betalen.

(tot duivels)

Vooruit dan slungels, geen getalm!

De helle roept met vuur en walm.

Wat dralen jullie! grijpt hem vast!

Of ben je bang voor zulk een gast?

(duivels willen Faust aangrijpen)

Engelen: *(komen op, vormen kring om Faust en Christine die iets hoger staan)*

Laat af! gij duivels en gedrochten,

Keert terug in 't duister van uw krochten!

Gered is Faustus uit den hoge.

Gij geesten staakt uw jidel pogen!

Mephisto:

Wat! moet ik wijken voor die kleinen?

Ben ik alleen? waar zijn de mijnen?

Duivels:

Wij moeten weerom in bukkende drom.

Een ondraaglijk gekwel

Striemt ons terug in de Hel.

(af in hel)

Mephisto:

Zo gaat! gij slaafse jammerbeesten,

Gij lafse, hondse hellegeesten,

Ik sleep alleen

Die Faust wel heen!

(wil door kring heenbreken)

Christine:

Ook gij Mephisto, moet thans wijken!

Mephisto:

Ik kan niet in die ogen kijken.

Ik ben verslagen – 't is mislukt

Ook ik moet terug, verdoemd, gebukt.

(af in hel)

Christine:

Gered, Faust, zijt gij uit den hoge

Nu vangt het nieuwe leven aan.

Zie, engelen zijn uitgetogen

Die ten geleide met ons gaan.

Engelen:

Gij blijft verenigd met Christine

Die u verlost uit uw nood

Om in ootmoedigheid te dienen

Hem die u redde van de Dood.

Oneindig, eeuwig wereldwezen,

Die offerde uw Lijf en Bloed

Om mens en wereld te genezen,

Wij bidden dat Gij 't al behoedt.

DOEK